

Teoretická východiska problematiky retence vysokoškolských studentů

Václav Švec, Gabriela Kolářková

AULA, 2013, Vol.21, No. 2: 56-69

Abstract: To study at the university is a very difficult process. Before entering the university, students have to decide what to study, what university to enroll, what type of studying to choose and they have to make a decision without the precise knowledge of how the education process works. University students meet the reality of higher education system especially in the first year of their studies. They meet all sorts of obstacles which make their studying difficult or even impossible. If these obstacles are identified and analyzed, it will be possible to reduce or even eliminate them, and thus increase the number of students who successfully complete their studies. The paper deals with the students retention in higher education. Its aim is to sort the theoretical background, which further help to identify the causes leading to the leaving the study programs and propose the strategic retention models of the economic faculties in the Czech Republic.

Úvod

Výběr vysoké školy a vstup na ni není pro studenty jednoduchá záležitost. Před vstupem na školu se studenti musí rozhodnout, zda a jaký směr chtějí dále studovat, na jaké vysoké škole, a to vše bez znalosti způsobu studia. Pokud se uchazeč stane studentem vysoké školy, vzdá se řady jiných příležitostí a zároveň musí neustále vynakládat vědomé úsilí, aby zajistil, že se ve studiu na vysoké škole udrží. V průběhu času, se stoupající složitostí studia, se toto úsilí zvyšuje a hodnota relativně nejlepších zamítnutých alternativ (k dalšímu vynakládání úsilí ve studiu) se může zvyšovat. Podle Mortensona (2005) bude student vynakládat úsilí setrvat na vysoké škole pouze v případě, když bude vysokoškolské vzdělání přinášet studentem jednoznačně identifikovatelný přínos. Rozhodnutí studenta setrvat ve studiu je z pohledu vysoké školy označováno jako retence – tedy udržení studenta ve studiu.

Retence vysokoškolských studentů je studována již několik desetiletí. Při zkoumání byly používány různé teoretické perspektivy: ekonomické (Cabrera,

Stampen, Hansen 1990; St. John, Noell 1989), organizační (Bean 1980, 1982), sociologické (Rootman 1972), ale až Tintova teorie vzájemného ovlivňování naplnila znaky paradigmatu a je dále rozvíjena – podporována i kritizována – dalšími odbornými autory.

V textu jsou předložena základní teoretická východiska, pomocí kterých je problematika retence vysokoškolských studentů v současné době vysvětlována. Na problematiku retence je v článku nahlíženo jako na špatně strukturovaný problém. Také je zde krátce zmíněna problematika měření retence a současná situace v Evropě a v České republice.

Teorie a modely retence v USA

Historie retence

Vývoj retence má v USA dlouhou historii sahající až do 17. století. Berger a Lyon (2005) zpracovali historický přehled vývoje problematiky retence v USA, který rozdělili do devíti etap: prehistorie retence (1600 – pol. 19. st.), vývoj směrem k retenci (pol. 19. století – 1900), rané počátky retence (1900–1950), vyrovnávání se s expanzí studentů (50. léta 20. st.), prevence opouštění studia (60. léta 20. st.), tvorba teorie (70. léta 20. st.), řízení náborů (80. léta 20. st.), rozšiřování pohledů (90. léta 20. st.), současné trendy (2000 – současnost). V dalším textu se budeme zabývat zejména obdobím tvorby teorie retence a implikacemi pro současnou situaci v problematice vysokoškolské retence.

Základní koncepty retence

Determinanty úspěchů vysokoškolského vzdělávání jsou intenzivně zkoumány vědci z oblastí psychologie, ekonomie a vzdělávání již několik desítek let. Za tu dobu bylo o této problematice publikováno velké množství odborných studií. Pascarella a Terenzini (2005) identifikovali za období 20 let celkem 3000 studií, které reflektovaly změny ve vývoji sledovaného tématu. Nejvýznamnějšími teoretickými koncepty v oblasti retence se staly přístupy podle dvou autorů – Beana a Tinta.

Bean (1983) přepracoval model fluktuace zaměstnanců v organizacích na problematiku odchodu studentů z vysokých škol. V modelu použil deset exogenních proměnných ovlivňujících spokojenost, která ovlivňuje záměr studentů opustit studium. Pět proměnných převzal z původního modelu (Price, Mueller 1981) – rutina, zapojení, komunikace, začlenění, distributivní spravedlnost, a přidal pět nových proměnných – studijní výsledky, užitná hodnota, rozvoj, obsah vzdělávání a členství ve studentských organizacích.

STUDIE

Všechny zmíněné proměnné kromě rutiny mají pozitivní vliv na spokojenost studentů.

Bean následně dopracoval model opouštění univerzit i pro netradiční studenty (Bean, Metzner 1985) a vymezil pět hlavních příčin pro opuštění studia: studijní výsledky, záměr opustit školu, předchozí výkonnost, vzdělávací cíle, proměnné prostředí (např. finance, pracovní doba, rodičovské povinnosti, atp.). Jako netradiční studenty Bean a Metzner (1985) označili studenty starší, studenty s částečným pracovním úvazkem, etnické minority.

V roce 2000 rozšířil Bean svůj model o psychologické teorie (Bean, Eaton, 2000), které obohatily model retence o vstupní charakteristiky studentů (např. vykazované chování v minulosti, víra, představy o vysokoškolském prostředí) a o sžití se s prostředím vysoké školy, které evokovalo psychologické procesy zvyšující se výkonnosti, snižování stresu, zvýšení sebekontroly. Spuštění těchto procesů vedlo podle Bena a Eatona (2000) ke zlepšené aklimatizaci v akademickém prostředí, ke zvýšení loajality k vysoké škole a k záměru vytrvat ve studiu.

Tinto rozšířil již existující práce o Durkheimovu teorii sebevraždy aplikovanou na problematiku udržení vysokoškolských studentů ve studiu. Tinto (1986, 1993) viděl za odchody studentů ze studia dlouhodobý proces interakcí mezi formálními a neformálními dimenzemi dané vysoké školy. Ve své původní práci (Tinto 1975) popsal různé individuální charakteristiky studentů (např. rodinné zázemí, individuální vlastnosti, předchozí zkušenosti, apod.), které po vstupu na vysokou školu ovlivňují rozhodování studenta o setrvání nebo opuštění studia. Jako významnou proměnnou identifikoval původní záměr studenta dokončit studium, získat vzdělání, resp. vysokoškolský titul. Pokud je u studenta tato proměnná vysoká, vede k vyššímu zapojení do akademických činností a podporuje tak udržení studenta ve studiu. V revizi svého modelu Tinto dále zahrnul jako proměnné ovlivňující retenci vlivy okolního prostředí, jako finanční zdroje, propojení s komunitou (rodinou, pracovním kolektivem) a zkušenosti z výuky.

V současnosti existují stovky, ne-li tisíce, specifických důvodů, proč studenti opouštějí vysoké školy před úspěšným dokončením svého vzdělání. Teoretické modely navazující na práce Beana a Tinta rozdělují důvody způsobující odchod studentů do několika obecných skupin.

Jedna skupina důvodů vychází ze **zázemí studentů** a zahrnuje podporu rodičů, vzdělání rodičů, příjem rodičů, cíle ve vzdělání, zkušenosti z předchozího vzdělávání, způsob přípravy na vysokoškolské studium, přátele studující na vysoké škole, apod.; skupina **organizačních důvodů** zahrnuje finanční pomoc (stipendia), kurzy usnadňující orientaci v kampusu

a v pravidlech vysoké školy, členství ve studentských spolcích, politiku ubytování studentů na kolejích, poradenství, chování pracovníků studijních oddělení, apod.; **pedagogickými důvody** jsou např. nabízené předměty, způsoby výuky, studijní možnosti vysoké školy (knihovny, studovny, počítačové učebny), apod.; mezi **sociální důvody** patří blízcí přátelé studující na univerzitě, neformální kontakty se zaměstnanci a pedagogy, identifikace se specifickou skupinou, sociální integrace; **důvody okolního prostředí** zahrnují např. pokračování rodičovské podpory, možnost přestoupit na jinou školu, finanční zdroje studenta, rodičovské povinnosti, změna rodinného stavu, nástup do částečného či hlavního pracovního poměru; do skupiny **psychologických důvodů** se řadí vnímání vlastní výkonnosti ve studiu, pocit ze svého rozvoje, sebedůvěra, sebekontrola, motivace ke studiu, potřeba uspět, uspokojení ze studia, vnímání praktické hodnoty daného typu vzdělání, stress, odcizení se v důsledku vzdělání, loajalita, cíl dokončit vzdělání.

Nutnost pohlížet na problematiku retence v současné době v širších souvislostech potvrzuje studie autorů Moxley, Najor-Durack, Dumbrigue (2004). Podle Moexleye a kol. na retenci působí okolí formované akademickým prostředím zahrnující očekávání, měřítko, požadavky na chování, zdroje, příležitosti nabízené vzdělávací institucí. Problematika retence studentů je podle uvedených autorů také podmíněna vlivy přesahujícími akademické prostředí, jako jsou práce, ubytování, rekreace, zdraví a zdravotní péče, doprava a neměřitelné vlivy jako sebepovzbuzení, podpora, ujištění se a emoční podpora. Další vlivy, které Moxley a kol. (2004) uvádí, jsou rodinná situace a širší kulturní podmínky, které ovlivňují každodenní život studentů.

K tomu uvádí Kuh, Kinzie, Schuh a Whitt (2010), že to, co studenti dělají v průběhu studií, má na jejich studijní výsledky mnohem větší vliv než to, kdo jsou, odkud jsou či jakou univerzitu navštěvují.

Jak uvádí Braxton a Hirschy (2005), kritici identifikovali slabé stránky současných teorií o retenci, ale plné porozumění problému opouštění vysokoškolského studia studenty je stále v nedohlednu.

Retence jako špatně strukturovaný problém

Podle Braxtona a Mundyho (2001 – 2002) je multiteoretický přístup ke snižování příčin vedoucích k odchodu studentů ze studia nutný proto, že se jedná o tzv. špatně strukturovaný problém. Špatně strukturovaný problém definoval Wood (1983) jako situaci, kdy subjektu rozhodování nejsou dostupné všechny potřebné informace nebo jsou dostupné jen informace do jisté úrovně určitosti.

STUDIE

Výše uvedené výzkumy ukazují, že problematiku retence není možné vyřešit obecně, jednoduše, pro všechny případy stejně, ale je nutné je posuzovat zvlášť a ve vhodné rozlišovací úrovni.

Sledovaná problematika je v práci rozdělena na dvě hlavní části vycházející ze základní ekonomické teorie.

Prvním kritickým bodem je období, kdy si student vybírá vysokou školu, na které bude studovat. Jakmile se student rozhodne navštěvovat vysokou školu, nastává volba samotné navštěvované instituce a oboru studia.

Rozhodování studenta vstoupit na vysokou školu

Proces rozhodování o vstupu studenta na vysokou školu je proces skládající se z jednotlivých postupných rozhodnutí, která vedou k hlavnímu závěru – zda školu navštěvovat či ne (Hossler, Braxton, Coopersmith 1989). Obecně je možné rozdělit proces rozhodování o vstupu na vysokou školu do tří etap (Hossler a kol. 1989):

- › predispozice – rozhodování o nástupu na vysokou školu či výběr jiných aktivit (např. nástup do pracovního poměru),
- › hledání – vyhledávání a posuzování informací o specifických institucích,
- › volba – výběr konkrétního studijního programu, instituce nebo způsobu studia; když student nastoupí, tak se rozhoduje, jestli vytrvá ve studiu či nikoliv.

Vossensteyn (2005) dodává, že v okamžiku rozhodování působí na studenty mnoho různých faktorů a osob, které mají vliv na jejich konečné rozhodnutí. Hossler, Schmit, Vesper (1999) vytvořili tři kategorie modelů rozhodování studentů:

- 1) Modely dosažení statusu (sociologické modely) jsou založeny na sociologické teorii tvrdící, že studenti se rozhodují podle toho, co si myslí, že je od nich očekáváno. Tyto modely jsou založeny na „logice vhodnosti“ (Hossler a kol. 1989), podle které se studenti asociují s normami, důvody, kódovanými právy a povinnostmi, procedurami, metodami, praktikami a technikami určité sociální skupiny (March a Olsen 1995). Většinou jsou členy různých sociálních skupin a dobrovolně nebo nuceně se přizpůsobují tomu, co od nich sociální skupiny očekávají (Vossensteyn 2005). Sociologické modely většinou neuvažují finanční faktory, analyzovanými proměnnými jsou zejména (Vossensteyn 2005):
 - › behaviorální proměnné: akademická výkonnost studentů, aspirace studentů, trávení volného času, motivace;

- › proměnné zázemí: charakteristiky rodinného zázemí (rodičovská podpora, příjmy rodičů, vzdělání rodičů, zaměstnání rodičů), pohlaví, příslušnost k etniku, vliv vrstevníků (např. přátelé, učitelé).
- 2) Ekonomické modely, které jsou založeny na předpokladech, že studenti jsou konfrontováni se vzácností zdrojů z hlediska jejich celkových zdrojů a množství dostupného vzdělání a racionálně maximalizují vybranou užitkovou funkci. Podle Mankiwa (2001) podnikají racionální rozhodovatelé kroky tehdy a pouze tehdy, pokud je mezní užitek z akce vyšší než mezní náklady. Analogicky si tedy studenti vyberou k vysokoškolskému studiu specifickou vysokou školu a vstoupí do procesu vysokoškolského vzdělávání tehdy a pouze tehdy, jestliže vnímané přínosy této volby převažují nad přínosy jiných alternativ (náklady obětované příležitosti) (Leppel 2001, Vossensteyn, 2005). Ekonomické modely užívají mnoho sociologických proměnných, nejvíce jsou však zaměřeny na finanční pobídky, a proto se soustřeďují na peněžní náklady a přínosy vysokoškolského vzdělání (Vossensteyn 2005). Nejčastěji užívané proměnné v ekonomických modelech jsou (Hossler a kol. 1989):
- › peněžní náklady: školné, čisté školné (bez finanční podpory), ostatní náklady na studium (např. skripta, knihy, vybavení), náklady na bydlení,ušlé výtěžky (náklady obětované příležitosti);
 - › peněžní příjmy: předpokládané nebo budoucí výtěžky, granty, stipendia;
 - › intervenující nefinanční faktory: charakteristiky rodinného zázemí (příjmy rodičů, vzdělání, zaměstnání), průměrné schopnosti a ambice vrstevníků, institucionální charakteristiky (sazby odchodů ze školy, požadavky pro přijetí, procento přijatých, průměrné schopnosti absolventů, akademická reputace).
- 3) Modely informačně procesní, které kombinují přístupy modelů sociologických a ekonomických. Vznikly proto, že ani ekonomické, ani sociologické modely rozhodování studentů o vstupu na vysokou školu neposkytovaly uspokojující vysvětlení rozhodování kvůli limitovanému rozsahu vysvětlujících proměnných. Kombinované modely obsahují navíc myšlenku zpracování informací. Vysvětlují volbu vysoké školy jako kontinuální cyklický proces snižování nejistoty, ve kterém potenciální studenti činí po sobě jdoucí rozhodnutí založená na nekompletních informacích a přitom používají výstupy každého subprocesu jako vstup do dalšího (Stinchcombe 1990). V těchto modelech je výběr vysoké školy viděn jako proces začínající dříve než v okamžiku samotného rozhodování a vyžadující různé druhy informací v různých časových okamžicích (Vossensteyn 2005).

STUDIE

V informačně procesních modelech stojí na počátku sociální charakteristiky studentů (Coleman 1990), pak se uplatňuje vliv dlouhodobých dynamických rolí rodičů, vrstevníků a škol ve sbírání a používání informací o školách (Hossler a kol. 1999). Dále působí tyto proměnné: prostředí, rodinné poměry, hodnoty a postoje předávané dětem, způsob, jakým rodiče motivují své děti, např. k povzbuzení čtení, kritického myšlení a docházky na vysokou školu (Vossensteyn 2005).

Výdrž studentů ve studiu

Jak ukazuje studie Makinena, Olkinuora a Lonka (2004), **kritický bod** se nachází právě v období přijímání studenta ke studiu. Studie (Makinen, Olkinuor, Lonka 2004) vychází z upraveného Bergenhenegouwenova (1987) rozdělení studentů a rozlišuje tři skupiny podle obecného přístupu ke studiu:

- 1) studenti zaměřeni na studium,
- 2) studenti zaměřeni na praxi,
- 3) studenti nezúčastnění na studiu.

Mezi studenty nezúčastněnými na studiu je oproti prvním dvěma skupinám větší část těch, kteří si studovanou instituci a obor studia vybírají pouze na základě jednoduchosti vstupu (bez problémového přijetí) a na základě jistoty místa na vysoké škole. Makinen, Olkinuor a Lonka (2004) tvrdí, že nedostatek vytrvalosti ve studiu na vysoké škole je způsoben právě nedostatkem zájmu o studium stejně jako pocitem nedůležitosti studia v jeho počátku. Proto jsou studenti ze skupiny nezúčastněných na studiu nejrizikovější skupinou studentů z pohledu předčasného ukončení studia.

Dalším kritickým obdobím je časový úsek od přijetí studenta do ukončení studia. Jakmile je student přijat, je jeho chování a rozhodnutí vytrvat, jak tvrdí Leppel (2001), již dáno. Rozhodnutí zda opustit či vytrvat ve studiu již podle ekonomické teorie závisí na tom, zda předpokládané budoucí výnosy budou dostatečně vysoké, aby vynahradily současné vysoké náklady. A to závisí na významu současných problémů, kterým student čelí, a na studentově individuálním chápání budoucích výnosů.

Důvody pro přerušení studia mohou podle Makinena a kol. (2004) být studium v zahraničí, povinná vojenská služba, těhotenství. Jak Makinen dále tvrdí, určitá část studentů přerušuje studium bez udání důvodu.

Podle mnoha autorů je pro udržení studentů ve studiu rozhodující stupeň zapojení do akademického života, sociální integrace do života na univerzitě a porozumění cílům organizace a vzdělávání.

Stupeň studentovy integrace je dán jeho příslušností k jedné ze tří skupin rozdělení studentů podle již zmíněného upraveného Bergenhenegouwenova modelu (1987) a individuálním působením psychologických faktorů. Baker a Siryk (1984) rozdělují psychologické faktory působící na udržení studentů ve studiu na pozitivní a negativní. Negativními psychologickými faktory jsou podle Bakera a Siryka strach, deprese, pocit osamění, psychologické potíže. Faktory s pozitivním působením jsou sebeúcta, psychologická nezávislost, pozitivní myšlení.

Problém určení retence či odchodu studenta ze studia

V praxi vysokých škol bývá problémem určit, kteří studenti studium skutečně opouští. Leppel (2001) odlišuje studenty, kteří dobrovolně opouští studium, a studenty neopouštějící studium, které dále dělí na:

- › pokračující ve svém oboru na dané vysoké škole;
- › měnící obor, ale zůstávající na stejné vysoké škole;
- › pokračující ve studiu na jiné vysoké škole.

Mortenson (2005) potvrzuje složitost vykazování retence studentů vysokých škol, která je komplikovaná množstvím způsobů, jakými se studenti mohou pohybovat v systému vysokoškolského vzdělávání.

Hagedorn (2005) identifikovala následující scénáře A-J pro chování studentů na vysoké škole z hlediska opuštění či vytrvání ve studiu. Scénáře vycházejí z kontextu post-sekundárního vzdělávání v USA:

- › Student A: Nastoupí na univerzitu, studuje dva roky, poté studium opouští a vrátí se studovat za šest let.
- › Student B: Nastoupí na univerzitu, studuje jeden rok, poté přestoupí na jinou univerzitu, kde dokončí své vzdělání získáním příslušného titulu.
- › Student C: Nastoupí na dvě vyšší odborné školy (community college) zároveň, nakonec dokončí vzdělání a získá titul jen na jedné vyšší odborné škole.
- › Student D: Nastoupí na vysokou školu, ale nezíská žádný kredit (nedokončí žádný předmět). Další rok student znovu nastoupí a zůstává nepřetržitě zapsán jako student až do dokončení vzdělání.
- › Student E: Začne studium na vyšší odborné škole a úspěšně přestoupí na vysokou školu. Student však ve studiu na vysoké škole není úspěšný a opouští školu, aniž by získal jediný kredit (zápočet, zkoušku). V dalším semestru se vrátí na vyšší odbornou školu a absoluuje zbylé kurzy, aby mohl získat odpovídající titul.
- › Student F: Nastoupí do denního studia a zapíše se do pěti kurzů v semestru (15 kreditů), neabsolvuje čtyři předměty, jeden dokončí (splní 3 kredity).

STUDIE

- › Student G: Zapiše si dva předměty, dokončí pouze jeden.
- › Student H: Nastoupí na vyšší odbornou školu na denní studium (plný objem předmětů), v dalším roce se znovu zapíše do stejných předmětů, protože ještě dostatečně nezvládl(a) učivo.
- › Student I: Nastoupí na vysokou školu v denním studiu, ale kvůli nezvládnutí potřebného počtu kreditů, zkoušek a nízkému pokroku ve studiu je studentovi ukončeno studium.
- › Student J: Kvůli protiprávnímu jednání je vyloučen ze studia.
- › Student K: Nastoupí na vysokou školu po dokončení vyšší odborné školy. Všechny zkoušky složené na vyšší odborné školy se započítávají, student musí dodělat pouze zkoušky, které jsou v osnovách nové.
- › Student L: Nastoupí na vysokou školu a zůstává po celou dobu studia, dokud studium úspěšně nedokončí v době k tomu určené.

Scénář K vychází z námi provedeného kvalitativního výzkumu na Kansaské státní univerzitě v USA a scénář L jsme doplnili pro úplnost.

Z předchozích scénářů vyplývá nejasnost toho, jak retenci vykazovat či počítat. Jednoduchý návod dává Centrum pro studium retence vysokoškolských studentů (Center for the Study of College Student Retention, dále jen CSCSR). Retenci definuje (CSCSR 2013) jako poměr počtu studentů skutečně zapsaných na začátku studia daného studijního oboru a počtu studentů, kteří skutečně dokončí studijní obor k předem danému (očekávanému) termínu. Vzhledem k výše zmíněným scénářům je zřejmé, že takto jednoduše nebude možné postupovat v každé situaci. Seidman (2005) k tomu podotýká, že jedna definice ne vždy vyhovuje všem institucím terciárního vzdělávání.

Zároveň se v oblasti vysokoškolské retence pracuje se základními pojmy, které se často překrývají, případně je lze vnímat jako nadřazené jeden druhému:

- › Attrition (otěr, opotřebení) – vztahuje se na studenty, kterým se nepodaří postoupit/zapsat se ve studiu do následujícího semestru.
- › Dismissal (propuštění) – vztahuje se na studenty, kterým studovaná instituce nedovolí zapsat se do pokračování studia.
- › Dropout (odpadlík) – vztahuje se na studenty, jejichž původní vzdělávací cíl byl dokončit alespoň bakalářský stupeň studia, ale tento cíl nesplnili (nedokončili studium).
- › Mortality (úmrtnost) – označuje neúspěšnost studentů, kteří nevydrží ve studiu do okamžiku dokončení vzdělání (získání titulu).
- › Persistence (vytrvalost, trvání) – označuje odhodlání a činnost studenta zůstat v systému vysokoškolského vzdělávání od prvního roku studia do okamžiku získání titulu.

- › Retention (retence, zadržení) – označuje schopnost vysokých škol udržet studenta od okamžiku vstupu na instituci do okamžiku promoci.
- › Stopout (přerušeni) – označuje studenty, kteří dočasně opustí systém vysokoškolského vzdělávání.
- › Withdrawal (skončení) – označuje odchod studenta z vysoké školy.

Situace v Evropě

Sledování retence vysokoškolských studentů v Evropě je velmi složité. Pokud bychom chtěli srovnat retenci studentů vysokých škol, narazíme na několik zásadních problémů (RANLHE 2010):

- › systém vysokoškolského vzdělávání se v jednotlivých evropských zemích liší (např. poměr studentů, stupeň rozvinutí, způsob výuky, akreditace, atp.)
- › pojem retence je v jednotlivých zemích EU definován různě,
- › statistické sledování je ztíženo růzností používaných pojmů, odlišností institucí a zejména metodickými odlišnostmi při sbírání dat a samotných výpočtech retence.

Mezinárodní situaci v evropském kontextu lze srovnat pouze prostřednictvím komparativní studie OECD Education at a Glance. Ve studii je použita tzv. míra přežití (survival rate), která je definována jako podíl nových účastníků specifikovaného stupně vzdělání, kteří úspěšně dokončí první stupeň kvalifikace.

Míra přežití se pak počítá jako poměr počtu studentů, kteří ukončili daný stupeň vzdělání vůči počtu studentů, kteří vstoupili do daného stupně vzdělávání o n let před tím, přičemž n je počet let, který je vyžadován k dosažení dané úrovně vzdělání (OECD 2007).

Situace v České republice

V České republice je problematika retence vysokoškolských studentů zatím ne plně rozvinutou a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy či vysokými školami sledovanou oblastí. Informace o mírách retence studentů na vysokých školách lze nalézt ve výročních zprávách o činnosti vysokých škol tak, jak jsou předepsány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v sekci o studijní a pedagogické činnosti, část studijní neúspěchy (za obory, studijní programy, ročníky, fakulty, celou vysokou školu).

O problematice studijních neúspěchů studentů vysokých škol v České republice byly vypracovány čtyři studie, dvě pocházejí z roku 2004, dvě z roku 2007. První z nich se zabývá neúspěšností studia posluchačů

STUDIE

1. ročníků technických studijních programů (Menclová a kol. 2003), druhá se zabývá výzkumem mezi studenty prvních ročníků všech vysokých škol v České republice – Studium na vysoké škole 2004 (Matějů a kol. 2004), třetí posuzovala příčiny neúspěšnosti studia studentů pražských ekonomických fakult veřejných vysokých škol (Švec, Tichá 2007) a čtvrtá se obecně zajímala o příčiny studijní neúspěšnosti na českých vysokých školách (Mouralová, Tomášková 2007).

Význam studia této oblasti spočívá podle Menclové a kol. (2004) v tom, že výsledky výzkumu o důvodech vedoucích studenty k opouštění vysokých škol v průběhu studia jsou využitelné v oblasti řízení studia a restrukturalizace studijních programů. Jsou důležitým podkladem a otevírají cestu při hledání návrhů a východisek pro řešení, odstraňování, případně zlepšení stávající situace při zvyšování efektivity vysokoškolského studia. Dalším důvodem pro výzkum oblasti retence studentů je, jak tvrdí Matějů a kol. (2004), že fluktuace studentů mezi obory a školami je jednou z příčin nízké efektivity prostředků vynakládaných na vysokoškolské vzdělání.

Závěr

Na rozdíl od situace v USA nemá sledování retence vysokoškolských studentů v EU dlouhou historii ani potřebné zázemí v podobě sjednocených pojmů a způsobů výpočtů. Teoretická východiska i výzkumy v USA potvrzují možnost využití retence studentů jako jednoho z důležitých ukazatelů kvality studia na vysoké škole. V Německu, Španělsku, Velké Británii, Švédsku, Polsku a Irsku proběhly koordinované výzkumy, které potvrdily složitost použití jednotného ukazatele retence vysokoškolských studentů v evropském kontextu (RANLHE 2010).

V České republice je použití ukazatele retence komplikováno nízkým počtem výzkumných studií v dané oblasti a tím pádem neexistujícím uceleným pohledem na tuto problematiku. Na rozdíl od jiných evropských zemí není v ČR pojem retence oficiálně definován a neexistuje uznaný způsob výpočtu této veličiny.

Současné poznání problematiky retence v podmínkách českých vysokých škol zatím neumožňuje využití tohoto ukazatele ke srovnávání jednotlivých vysokých škol či fakult. Hlavní výzvou problematiky retence vysokoškolských studentů v českém kontextu je v současné době komplexní poznání důvodů vedoucích k opouštění jednotlivých studijních oborů, identifikace scénářů chování vysokoškolských studentů ve studiu v českém kontextu a navržení způsobu výpočtu vycházejícího ze struktury dat používané ve výkaznictví českého vysokého školství.

Z výše uvedených důvodů byl navržen výzkum, jehož cílem je identifikovat příčiny retence na českých ekonomických fakultách veřejných vysokých škol.

Výzkum navazuje na výzkum provedený v roce 2007 a je financován Interní grantovou agenturou Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze pod číslem projektu 20131044.

Literatura:

- BAKER, R.; SIRYK, B. Measuring adjustment to college. In NAPOLI, R. A., WORTMAN P. M. (ed.) Psychological Factors Related to Retention and Early Departure of Two-Year Community College Students. *Research in Higher Education*, 1998, 39, 4.
- BEAN, J. P. Dropouts and Turnover: The Synthesis and Test of a Causal Model of Student Attrition. *Research in Higher Education*, 1980, 12, s. 155-187.
- BEAN, J. Student attrition, intentions, and confidence: Interaction effects in a path model. *Research in Higher Education*, 1982, 17, s. 291-320.
- BEAN, J. The application of a model of turnover in work organizations to the student attrition process. *Review of Higher Education*, 1983, 6, s. 129-148.
- BEAN, J. P., EATON, S. B. A Psychological Model of College Student Retention. In *Rethinking the Departure Puzzle: New Theory and Research on College Student Retention*. Nashville: Vanderbilt University Press, 2000.
- BEAN, J. P.; METZNER, B. S. A Conceptual Model of Nontraditional Undergraduate Student Attrition. *Review of Educational Research*, 1985, 55, s. 485-540.
- BERGENHENEGOUWEN, G. Hidden curriculum in the university. *Higher Education*, 1987, 16, s. 535-543.
- BERGER, J. B.; LYON, S. C. Past to present: A historical look at retention. In SEIDMAN, A. (ed.). *College student retention: Formula for student success*. Westport: Praeger Publishers, 2005, s. 1-30.
- BRAXTON, J. M.; HIRSCHY, A. S. Theoretical Developments in the Study of College Student Departure. In SEIDMAN, A. (ed.). *College student retention: Formula for student success*. Westport: Praeger Publishers, 2005, s. 61-87.
- BRAXTON, J. M.; MUNDY, M. E. Powerful institutional levers to reduce college student departure. *Journal of College Student Retention*, 2001-2002, 3, s. 91-118.
- CABRERA, A. F.; STAMPEN, J. O.; HANSEN, W. L. Exploring the effects of ability to pay on persistence in college. *Review of Higher Education*, 1990, 13, s. 303-336.
- Center for the Study of College Student Retention [Online], [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.ccsr.org/retention_issues_definitions.htm>.
- COLEMAN, J. Foundations of social theory. Cambridge: Harvard University Press, 1990.
- HAGEDORN, L. *How to define retention: A New Look at an Old Problem*, [Online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z <http://programs.honolulu.hawaii.edu/intranet/>

- sites/programs.honolulu.hawaii.edu.intranet/files/RRC-How-To-Define%20Retention_0.pdf>.
- HOSSLER, D.; BRAXTON, J. M.; COOPERSMITH, G. Understanding student college choice, In SMART, J. C. (ed.) *Higher education: Handbook of theory and research*. New York: Agathon Press, 1989.
- HOSSLER, D.; SCHMIT, J.; VESPER, N. *Going to college, How social, economic and educational factors influence the decision students make*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1999.
- KUH, G. D.; KINZIE, J.; SCHUH, J. H.; WHITT, E. J. *Students Success in College*. Jossey-Bass, 2010.
- LEPPEL, K. The impact of major on college persistence among freshmen. *Higher Education*, 2001, 41, s. 327-342.
- MAKINEN, J.; OLKINUORA, E.; LONKA, K. Students at risk: Students' general study orientations and abandoning/prolonging the course of studies. *Higher Education*, 2004, 48, s. 173-188.
- MANKIWI, N. G. *Principles of economics*. Orlando: Harcourt College Publishers, 2001.
- MARCH, J. G.; OLSEN, J. P. *Democratic governance*. New York: Free Press, 1995.
- MATĚJŮ, P. et al. *Studium na vysoké škole 2004: Zpráva z výzkumu studentů prvních ročníků vysokých škol v České republice* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004 [cit. 2007-04-27]. Dostupné z: <<http://www.stratif.cz/?operation=display&id=92>>.
- MENCLOVÁ, L. et al. *Neúspěšnost studia posluchačů 1. ročníků technických studijních programů veřejných vysokých škol v ČR a její příčiny*. [online] 2003. [cit. 2007-04-28], Dostupné z: <<http://www.csvs.cz/>>.
- MORTENSON, T. G. Measurements of Persistence. In SEIDMAN, A. (ed.). *College student retention: Formula for student success*. Westport, CT: Praeger Publishers. 2005, s. 31-60.
- MOURALOVÁ, M.; TOMÁŠKOVÁ, A. Studijní neúspěšnost na českých vysokých školách (a důvody, které k ní vedou). *Aula*, 2007, 16, s. 16-26.
- MOXLEY, D.; NAJOR-DURACK, A.; DUMBRIGUE, C. *Keeping Students in Higher Education*. Norfolk: Biddles Ltd., 2004.
- OECD. *Education at a Glance*. [online]. 2007 [cit. 2013-09-01]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/39313286.pdf>>.
- PASCARELLA E.T., TEREZINI, P.T. *How college affects students*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.
- PRICE, J. L.; MUELLER, C. W. A causal model of turnover for nurses. *Academy of Management Journal*, 1981, 24, s. 543-565.
- RANLHE. European Lifelong Learning Project 2008-20. Access and Retention: Experiences of Non-traditional Learners in HE. [online]. 2010 [cit. 2013-09-01].

Dostupné z: <http://www.dsw.edu.pl/fileadmin/www-ranlhc/files/national_stat.pdf>.

ROOTMAN, I. Voluntary withdrawal from a total adult socializing organization: A model. *Sociology of Education*, 1972, 45, s. 258-270.

SEIDMAN, A. J. Editor's Commentary: Defining Retention. *College Student Retention*. 2004-2005, 6, 2, s. 129-135.

ST. JOHN, E. P.; NOELL, J. The effects of student financial aid on access to higher education: An analysis of progress with special consideration of minority enrollment. *Research in Higher Education*, 1989, 30, s. 563-581.

STINCHCOMBE, A. *Information and organisations*. Berkeley: University of California Press, 1990.

ŠVEC, V.; TICHÁ, I. Retention issue of the Czech colleges' students. *Essentia*, 2007, 8, s. 1-8.

TINTO, V. Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 1975, 45, s. 89-125.

TINTO, V. Theories of student departure revisited. In SMART, J. (ed.) *Higher education: A handbook of theory and research*, New York: Agathon Press, 1986, s. 359-384

TINTO, V. *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

VOSSENSTEYN, J. J. *Perceptions of student price-responsiveness*. Neththerland: University of Twente, 2005.

WOOD, P. K. Inquiring systems and problem structure: Implications of cognitive development. *In Human Development*, 1983, 26, s. 249-265.

Ing. Václav Švec, Ph.D.
VaclavSvec@o2active.cz

Ing. Gabriela Koláčková
kolackovag@pef.czu.cz

Česká zemědělská univerzita v Praze
Provozně ekonomická fakulta
Katedra řízení
Kamýcká 129
165 21 Praha 6 – Suchdol